

ΤΟ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΤΟΥ ΜΕΛΕΝΙΚΟΥ

Προλογικό σημείωμα

Τὴν 1η Ἀπριλίου 1813 (αὐγ' Ἀπριλίου α') ὑπερψηφίστηκε ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν Ἑλλήνων καὶ Χριστιανῶν Ὁρθοδόξων πολιτῶν τοῦ Μελενίκου τὸ περίφημο «ΣΥΣΤΗΜΑ» ἢ «ΔΙΑΤΑΓΑΙ», πού συντάχθηκαν «ὑπὸ Φιλογενοῦς τινος καὶ εὐπατρίδου τῆς αὐτῆς Πόλεως», γιὰ νά ρυθμιστεῖ ἡ διαχείριση τῆς ἀκίνητης καὶ κινητῆς περιουσίας (ἐκκλησίες, σχολεῖα, ὑποστατικά, κοινωνικὴ ἀλληλεγγύη-φιλανθρωπία, χρήματα) τῆς ἑλληνικῆς κοινότητας.

Ὅμως, οὔτε τὸ πρωτότυπο τοῦ καταστατικοῦ αὐτοῦ – τὸ ὁποῖο ὑπογράφηκε ἀπὸ τὸν Μητροπολίτη, ἔγκριτους πρόκριτους καὶ νοικοκυραῖους, ὅπως ἐπίσης καὶ ἀπὸ τοὺς μαϊστοροὺς τῶν ἔξι ἐσναφίων (συναφίων/συντεχνιῶν) – οὔτε τὸ Α' Καθολικὸ κατάστιχο τοῦ «Κοινοῦ», στό ὁποῖο καταχωρήθηκε, σώζονται.

Εὐτυχῶς, τὸ ἴδιο ἔτος (1813) τὸ καταστατικὸ αὐτὸ τυπώθηκε σε μικροῦ σχήματος βιβλίον ἀπὸ ἑλληνικὸ τυπογραφεῖο τῆς Βιέννης*.

Τὸ 1946 – σέ ἔκδοση τοῦ Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων – δημοσιεύεται ἀπὸ τὸν Πέτρο Πέννα ὁλόκληρο τὸ περιεχόμενον τοῦ παραπάνω, σπανιότατου ἤδη τότε, βιβλίου καὶ σημαντικὴ πρωτότυπη ἀναλυτικὴ μελέτη του μέ τίτλο «Τὸ Κοινὸν Μελενίκου καὶ τὸ Σύστημα Διοικήσεώς του».

Πρωτότυπο τοῦ παραπάνω, τυπωμένου στή Βιέννη τὸ 1813, βιβλίου – τὸ ὁποῖο πρόσφατα, κατ' εὐτυχῆ συγκυρία, βρέθηκε στό ἱστορικὸ ἀρχεῖο τοῦ Πέτρου Πέννα – δημοσιεύουμε αὐταύσιο στὸν ἀνά χειρᾶς τόμο, στό πραγματικὸ σχῆμα του (16ο), προτάσσοντας τὴν παραπάνω μελέτη τοῦ Π. Πέννα.

Ἀθήνα, Ἀπρίλιος 2004
Θωμᾶς Π. Πέννας

1. Βλ. γιὰ τὴν ἐκεῖ πολυπληθῆ καὶ ἀνθοῦσα τότε κοινότητα τῶν Μελενικίων: Σερραϊκὰ Χρονικά, Τόμος Δεύτερος (σελ. 67 ἐπ.), Πέτρου Πέννα «Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Μελενίκου».

304

*Ὁ Πέτρος Πέννας στό γραφεῖο του.
(Ἀπρίλιος 1976).*

ΤΟ ΚΟΙΝΟΝ ΜΕΛΕΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΤΟΥ

Τό κοινοτικό σύστημα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας, ὅπως διαμορφώθηκε ἐξελικτικά καί προοδευτικά στίς πόλεις καί τίς ἐπαρχίες πού κατακτήθηκαν, εἶναι ἕνας θεσμός, πού μαζί μέ τά τόσα ἄλλα ἀξιοπρόσεκτα σημεῖα τῆς ζωῆς τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ, δείχνει πανηγυρικά τήν ἀξιοθαύμαστη ζωντάνια τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

Παρά τίς διάφορες γνώμες καί διαφωνίες τῶν μελετητῶν τοῦ θεσμοῦ, ἱστορικῶν καί νομικῶν, σχετικά μέ τήν ἱστορική καταγωγή καί τήν προέλευσή του,¹ ἀναμφισβήτητο εἶναι τό γεγονός ὅτι ἡ “Ἑλληνική Κοινότητα” πού ἔδρασε παράλληλα, ἀλλά τίς περισσότερες φορές ἔξω τῆς ἐξουσίας τοῦ κατακτητῆ, ἦταν ὁ ἀναπόφευκτος καρπός μιᾶς πραγματικότητας καί μιᾶς ἀδήριτης ἀνάγκης, πού ἔπρεπε νά ἀντιμετωπισθῆ καί τή φορέα τούτη μέ πνεῦμα πρακτικό.

---

1. Στήν μελέτη μας τούτη δέν μιλοῦμε γιά τόν Κοινοτικό θεσμό τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας, παρά τόσο μονάχα, ὅσο χρειάζεται νά πλαισιώσουμε τό κυρίως θέμα μας, δηλαδή τόν τρόπο τῆς κοινοτικῆς ὀργανώσεως τῆς Μακεδονικῆς πόλεως τοῦ Μελενίκου, πού βρίσκεται σέ ἐχθρικά χέρια. Γι αὐτό καί γιά νά ἀποφεύγουμε νά κάνουμε σέ κάθε σχεδόν φράση ἢ πρόταση παραπομπές σέ ἀνάλογες γνώμες ἄλλων συγγραφέων, παραπέμπουμε ἀπό τώρα ἐκεῖνον πού θά θελε ν' ἀσχοληθῆ πλατύτερα, στούς συγγραφεῖς πού ἔχουμε ὑπόψη μας καί πού ἀσχολήθηκαν συστηματικώτερα μέ τόν θεσμό αὐτό. Ὡς σημειώσω ὡστόσο ἐδῶ ὅτι, ἂν δέν δοῦν τό φῶς τῆς δημοσιότητας ὅλα τά σχετικά Ἀρχεῖα, πού βρίσκονται κατεσπαρμένα σέ διάφορες ἰδιωτικές ἢ καί σέ δημόσιες βιβλιοθήκες ἢ ἀκόμα καί σέ χέρια ἀνίδεων ἰδιωτῶν, δέν θά μπορέση ποτέ νά γραφῆ πλήρης καί ὀλοκληρωτική μελέτη ἀπάνω στό ζήτημα αὐτό. Ἴδου οἱ συγγραφεῖς καί τά ἔργα των.

Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ, Ἱστορία τοῦ Δικαίου. Περιοδικό “ΘΕΜΙΣ”, τόμος τοῦ 1846, σελ. 319-355. Τοῦ ἰδίου στήν ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τόμ. Ε' τῆς Πέμπτης ἐκδόσεως, σελ. 575-576. Π. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ Δημοτική Διοίκησις ἐν Ἑλλάδι. Ἀθήναι 1843, 1845. Ν. ΜΟΣΧΟΒΑΚΗ, Το ἐν Ἑλλάδι Δημοσίον Δίκαιον ἐπί τουρκοκρατίας. Ἐν Ἀθήναις 1882, σελ. 68-86 βλ. καί τούς ἐκεῖ ἀναφερομένους συγγραφεῖς δικούς μας καί ξένους. Γ. ΦΑΡΔΗ. Ἀποκέντρωσις, Αὐτοδιοικήσις, Συγκέντρωσις, Ἀποσυγκέντρωσις, εἰς Ἀρχεῖον Ἑλληνικοῦ Δημοσίου Δικαίου καί Πολιτικῆς Ἐπιστήμης, ἔτος Α'. 1938, τεύχη 1-2, σελ. 27-35. ΠΕΡ. Γ.

Ἡ αὐταρχική καί μοχθηρή διοίκηση τοῦ κατακτητῆ, ἡ ἔλλειψη κάθε ἀσφάλειας στή ζωή καί στήν περιουσία τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνα εἶχε σάν φυσικό ἐπακόλουθο τήν συσπείρωση τῶν Ἑλλήνων γύρω ἀπό ἐκείνους, πού ἦσαν σέ θέση ν' ἀντιτάξουν κάποιαν ἀντίδραση στίς αὐθαιρεσίες τοῦ πρώτου τυχόντος. Καί αὐτοί ἦσαν πρῶτα πρῶτα οἱ Δεσποτάδες καί γενικώτερα ὁ κληρός, κι ὕστερα οἱ πιά σημαντικοί ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους τοῦ κάθε τόπου σέ καταγωγή, σέ πλοῦτο καί σέ μόρφωση.

Οἱ πρόκριτοι λοιπόν καί ἡ Ἐκκλησία ἦσαν οἱ δύο πόλοι ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους, σάν ἀπό αἶσθημα Ἐθνικῆς αὐτοσυντηρήσεως, περιστρεφότανε, αὐξαινε καί δυνάμωνε ὁ καινούργιος Ἐθνοσωτήριος Θεσμός.

Ἀκριβῶς γι' αὐτό, γιατί δηλαδή δέν ἦταν κομμένο στ' ἀχνάρια κανενός ἄλλου θεσμοῦ καί δέν ἦταν καμωμένο σύμφωνα μέ «ἄνωθεν ἐπιταγές», τό σύστημα τῆς κατώτατης αὐτῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης τῶν ὑποδουλωμένων πόλεων καί χωριῶν, πουθενά δέν παρουσιάζει ὁμοιομορφία. Σχεδόν ὅσες πόλεις καί ἐπαρχίες τόσα καί τά κοινοτικά συστήματα, περιορισμένα ἢ ἐλευθερώτερα, ἀνάλογα πρὸς τήν ὑπαρξή μεγαλύτερου ἢ μικρότερου Ὄθωμανικοῦ πληθυσμοῦ καί ἀνάλογα πρὸς τήν ἀδιαφορία, τήν καλή διάθεση ἢ τήν αὐταρχικότητα καί τήν θηριωδία τῶν τοπικῶν τουρκικῶν ἀρχῶν καί τῶν τοπαρχῶν.

Ἔτσι, βλέπουμε τό φαινόμενο ἄλλοῦ νά ἀπολαμβάνη ὁ ραγιάς σχεδόν ἀνενόχλητα τά προνόμια πού ἡ πολιτικότητα τοῦ Πορθητῆ ἢ ἔστω καί ἡ θρησκευτική ἐπιταγή τόν ἀνάγκασε νά παραχωρήσῃ στόν Πατριάρχη Γεννάδιο, ἀνακηρύσσοντάς τον Ἐθναρχῆ, κι ἄλλοῦ νά στεροῦνται μέρος ἢ καί ὁλότελα τῆς σχετικῆς λευτεριάς.

Ὅπως κι' ἂν ἔχη τό πρᾶγμα, χρόνια μέ χρόνια καί παλαιόντας μέ λογῆς λογῆς ἐμπόδια καί σκόπιμες δυσκολίες ἀπό μέρους τοῦ κατακτητῆ, ἡ Ἑλληνική Κοινότητα ἐξελίχθηκε σ' ἓνα θεσμό ἀξιοθαύμαστο, πού τελικά ἐπιβλήθηκε καί κατά κάποιον τρόπο ἀναγνωρίσθηκε σάν τό κατώτατο

ZEPLENTH, Σύστασις τοῦ Κοινοῦ τῶν Μυκονίων. Ἐν Ἐρμουπόλει 1924. Κ. ΛΑΜΕΡΑ. Περί τοῦ θεσμοῦ τῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας Δημογεροντίων. Ἐν Γ' Τόμῳ Μικρασιατικῶν Χρονικῶν 1940, σελ. 1-73, ὅπου καί σχετικὴ πλοῦσία βιβλιογραφία ἰδίως ξένων συγγραφέων. Γ. ΜΕΓΑ, Ζητήματα Ἑλλ. Λαογραφίας ἐν Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχείου Α' 1939, σ. 101 κ. ἔ. ΦΑΝΗ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ. Ἡ Νεοελληνικὴ Παράδοση (Σκέψεις ἀπάνω στήν Ἐθνότητα) Ἐφημερίς Καθημερινή 1936. ΠΕΤΡΟΥ ΠΕΝΝΑ, Ἱστορία τῶν Σεραῶν, Ἀθήναι 1939, σελ. 45-51. Κ. Δ. ΚΑΡΑΒΙΔΑ, Κοινοτικὴ Πολιτεία, Ἀθήναι 1935, καί Π. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΟΥ, Μελένικος, ὁ νεκρὸς Μακεδονικὸς Ἀκρίτας, Θεσσαλονίκη 1930.

ἐπίσημο ὄργανο διοικήσεως τοῦ ραγιᾶ, μέσα σ' ὄλο τόν κρατικό διοικητικό ὄργανισμό.

Κοντά στ' ἄλλα, στήν ἐπικράτηση ἢ μᾶλλον στήν σταθεροποίηση τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητας βοήθησε κατά πολύ καί τό φορολογικό σύστημα τῆς τουρκικῆς Διοικήσεως. Γιατί ὅσο ἡ χρησιμοποίηση τῶν κοινοτικῶν ἀρχόντων γινόταν πιό συχνά καί πιό ἀναγκαία στόν κατακτητή γιά τήν εἰσπραξη τῶν φόρων πού συνολικά ἐπιβάρυνε μιά κοινότητα, τόσο τό πρᾶγμα γινόταν πιό ὠφέλιμο στό Ἔθνος, γιατί βοηθοῦσε στήν ἐνότητα, στήν σύμπραξη καί τήν ἀλληλεγγύη τῶν ὑποδούλων.

Ἔτσι ἀγάλι-ἀγάλι ἡ ἀρμοδιότης τῆς Κοινότητας ἀπλώθηκε ὀλοκληρωτικά στήν κάθε ἐκδήλωση τῆς ζωῆς τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ καί οἱ Κοινοτικοί Ἄρχοντες μαζί μέ τούς Δεσποτάδες βρέθηκαν ἐκτός ἀπό ἐκπαιδευτικές καί μέ δικαστικές καί ἀστυνομικές ἐξουσίες. «Ὅσο ἐξασθενοῦσε ἡ δύναμη τῶν κατακτητῶν, τόσο τό κοινοτικό σύστημα ἐνισχυόταν καί κατακτοῦσε περισσότερα. Ἐξαγοράζοντας, ἐξαπατώντας καί δωροδοκώντας τήν Κεντρική Διοίκηση, κατώρθωναν οἱ προεστώτες νά πλαταίνουν τόν κύκλο τῆς δικαιοδοσίας των, ὥστε μέ τό χρόνο κατέστησαν τήν ἐξουσία τους “Κράτος ἐν Κράτει”. Αὐτά γράφει ὁ Φάνης Μιχαλόπουλος στήν μελέτη του πού ἀναφέραμε στήν πρώτη ὑποσημείωση. Κι ἀληθινά τέτοιος παρουσιάζεται ὁ Θεσμός στά μάτια τοῦ ἱστορικοῦ καί τοῦ μελετητῆ, πού ἐθαυματούργησε στήν ἐφαρμογή, λύνοντας ζητήματα σπουδαῖα γιά τήν Ἐθνότητα καί ἀντιμετωπίζοντας ἀποτελεσματικά τήν ἀπληστία τοῦ κατακτητῆ, χρησιμοποιώντας κάθε δυνατό μέσο.

Ἦστερα ἀπό τέτοιες ἐξουσίες καί τέτοιας ἐκτάσεως πολιτική δύναμη τῶν κοινοτικῶν Ἄρχόντων, δέν μπορεῖ βέβαια ν' ἀπορήση κανεῖς, βλέποντας τήν τεράστια ἠθική ἐπιβολή πού ἐξασκοῦσαν καί σ' αὐτούς τούς δυνάστες, κι ἀκόμα πῶς ἔγιναν συντελεστές στή διαμόρφωση καί ἀνάπτυξη μιᾶς κοινωνικῆς μορφῆς καί τάξεως οἰκογενειακῆς, ἀληθινά πατριαρχικῆς. Κι' αὐτό τό τελευταῖο δέν εἶναι καθόλου ὑπερβολή, ὅταν σκεφθῆ κανεῖς πῶς συχνά κι' αὐτή ἡ ἰδιωτική ζωή τοῦ κάθε μέλους τῆς κοινότητας δέν διέφευγε τόν ἔλεγχο τῶν κοινοτικῶν ἀρχόντων, γιατί συμφέρον τῆς ὁλότητος ἦταν ἡ ἀρμονική ζωή τῶν οἰκογενειῶν, ὅπως καί ἡ κανονική καί ὁμαλή κοινωνική καί πολιτική διαβίωση γιά τήν ἀποτροπή κάθε πιθανότητας γιά ἐπέμβαση τοῦ κατακτητῆ, σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τά μέλη τῆς κοινότητας.

Ἦστε ἀληθινά ἡ κοινωνία, καθῶς καί ἡ οἰκογένεια τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, εἶχε κάτι τό ἀπόλυτα πατριαρχικό. Οἱ πλούσιες οἰκογένειες δέν ξεχωρίζουν ἀπότομα ἀπό τίς φτωχικές καί ζοῦσαν μεταξύ τους ἀρμονικά μέ τόν

ἀμοιβαῖο σεβασμό πού ἐπιβάλλει ἢ καλῶς ἐννοουμένη κοινωνική ἱεραρχία. Ὁ ἐργάτης βρισκόταν περισσότερο σέ τάξη οἰκογενειακῆς ἐξαρτήσεως ἀπό τόν ἐργοδότη. Ὁ σπιτοδουλευτής τρώγει στό ἴδιο τραπέζι μέ τούς νοικοκυραίους καί περιβάλλεται ἀπ' αὐτούς μέ ἀγάπη καί στοργή, πού τήν ἀνταποδίδει κι ἐκεῖνος μέ τήν ἀφοσίωσή του, τήν προθυμία του καί τόν εὐγνώμονα σεβασμό. Καί μόλον πού δέν ἔλειψαν ἀπ' τίς Ἑλληνικές Κοινότητες διαμάχες καί ἀντιδράσεις, εἴτε μέ ἀφορμή τήν ἐκλογή κοινοτικῶν ἀρχόντων εἴτε γιά ἄλλα γενικά ζητήματα πού ἐνδιαφέρουν τήν ὁλότητα, πουθενά δέν παρουσιάζεται ἀντίθεση ἀνάλογη μέ τήν σημερινήν ἀντίθεση ἐργασίας καί κεφαλαίου.

Κάπου κάπου διακρίνουμε κάπως σαφέστερα μιὰ τάξη ἀριστοκρατική. Ὅμως αὐτή δέν εἶναι οὔτε κληρονομική, οὔτε κι ἔχει διαφορετικά καί ξέχωρα προνόμια ἀπ' τήν ὁλότητα. Ἀντίθετα, τήν βρίσκουμε παντοῦ καί πάντοτε μέ μεγαλύτερες ὑποχρεώσεις φορτωμένη καί ἀπέναντι τῆς ἐθνικῆς ὁλότητας καί ἀπέναντι τοῦ κατακτητῆ. Γι αὐτό, μόλον πού καμιὰ διάκριση καί κανένα προσόν ἰδιοκτησίας ἢ ἄλλης περιουσιακῆς καταστάσεως δέν χρειάζεται, γιά νά εἶναι κανένας ἐκλογεὺς ἢ ἐκλόγιμος στήν κοινότητα, ἢ τάξις τῶν νοικοκυραίων καί τῶν πύο μορφωμένων εἶναι ἐκείνη, πού κατά κανόνα ἀποτελεῖ τόν κύκλο τοῦ ἀρχοντολογίου τῆς κάθε κοινότητας, πού λέγονται ἄλλοῦ ἄλλιῶς: Δημογέροντες, Προεστοί, Ἐπίτροποι τοῦ Κοινοῦ, Πρωτόγεροι κ.λ.π.

Μά καί τήν ἴδια τήν Κοινότητα τήν βρίσκουμε μέ διάφορες ὀνομασίες: «Πολιτεία», «Κάστρο», «Κοινόν». Κι ἴσως ἡ ὀνομασία νά μὴν εἶναι ὁλότελα ἄμοιρη κάποιας οὐσιαστικότερης σημασίας καί σχετική μέ τήν δύναμη, τόν πληθυσμό καί τήν δικαιοδοσία τῶν ἀρχόντων τῆς. Γιατί ἐξόν ἀπό τίς μεμονωμένες μικρές ἢ μεγάλες κοινότητες, βλέπουμε καί ὀμάδες κοινοτήτων, ὅπως τά Μαδεμοχώρια στήν Χαλκιδική, τά χωριά τοῦ Πηλίου, τά Ζαγεροχώρια, τά χωριά τοῦ Σουλίου, τῆς Χειμάρρας καί ἄλλα, μέ ξεχωριστά ἢ κάθε μιὰ προνόμια καί ἀνάλογη κοινοτική καί ὁμοσπονδιακή διοίκηση.

Σάν δημιουργήματα τῆς ἀνάγκης καί τῶν περιστάσεων, ὁ Κοινοτικός θεσμός τῶν ἐπαρχιῶν καί τῶν πολιτειῶν, πού ὑποδουλώθηκαν, διαπλάσθηκε καί διαμορφώθηκε κατά «παράδοσιν» καί ὁλότελα «ἄγραφος».

Ἐξόν ἀπό μεμονωμένα πρακτικά ἐκλογῆς ἀρχόντων, πού βρίσκονται στά ἀρχεῖα ὀρισμένων νησιῶν μας, (Ἰδρας, Σπετσῶν, Χίου, κ.λ.π.), ἐξόν ἀπό μερικά Πατριαρχικά Γράμματα καί τουρκικά ἔγγραφα πού ρυθμίζουν διάφορα φορολογικά καί ἄλλα ζητήματα ἢ ἐπικυρώνουν ἐκλογές

ἀρχόντων, δέν βρίσκουμε γραπτό καταστατικό σέ καμιά κοινότητα. Ἐξαιρέση μοναδική καί ἀξιομελέτητη ἀποτελοῦν μονάχα ἡ Μύκονος καί τό Μακεδονικό Μελενικό, γιά τό ὅποιο καί ὁ λόγος στή μελέτη μας τούτη, πού μᾶς ἐπεφύλαξαν γραπτούς Κανονισμούς ἢ Συστήματα διακυβερνήσεως των.

Μόλα ταῦτα ὁ ἄγραφος τοῦτος κοινοτικός θεσμός τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας ἐθαυματούργησε. Ἐνωσε τό ἔθνος μέ τήν βοήθεια τῆς ἐκκλησίας κάτω ἀπό ἓνα γιγάντιο σκοπό, τό σκοπό τῆς διασώσεως καί διατηρήσεως τῆς φυλῆς ἀπ' τόν κατακλυσμό τῆς βαρβαρότητας καί τοῦ ἐξισλαμισμού καί τό κατηύθυνε μέ τόν πόθο τοῦ λυτρωμοῦ ἀνέπαφο, σφυρηλατημένο καί δυναμωμένο, ὡς τήν ἡμέρα πού ἀντήχησε τό ἐγερτήριο σάλπισμα. Καί τότε, μονάχα τότε ὁ κατακτητής συνῆλθε ἀπό τήν νάρκη του καί τήν ἀδιαφορία του γιά τήν τύχη καί τήν ζωή τοῦ ραγιαῖ. Ὡς τότε τόν θυμόταν μονάχα, ὅταν τόν καλοῦσαν οἱ ἀνάγκες τοῦ θησαυροφυλακίου, ἢ ὅταν ζητοῦσε ξέσπασμα καί θύματα ὁ τυφλός θρησκευτικός του φανατισμός. Καί τότε, μόλις ὁσμίσθηκε τό τί μαγεύειαν οἱ αὐτοοργανωμένοι ὑπόδουλοι Ἑλληνες κάτω ἀπ' τήν μύτη του.

Γι αὐτό, μονάχα ὕστερα ἀπό τήν ἐπανάσταση, ὕστερα δηλαδή ἀπό 427 ὀλόκληρα χρόνια ἀπ' τό πάρσιμο τῆς Πόλης, εἶδε τό φῶς τό πρῶτο ἐπίσημο σχετικό τουρκικό ἔγγραφο, τό Χάτι Σερίφ τοῦ 1839, πού τ' ἀκολούθησαν τό Χάτι Χουμαγιούμ τοῦ 1856 καί τό Βεράτι τοῦ 1860.

Μέ τά τρία αὐτά διατάγματα ἐπιβλήθηκε γιά πρώτη φορά στά Πατριαρχεῖα ἡ σύνταξη “Ἐθνικῶν Κανονισμῶν” πού καθόριζαν τόν τρόπο, μέ τόν ὅποιο στό ἐξῆς θά κυβερνώνταν οἱ Ἑλληνικές Κοινότητες τῆς Τουρκίας, καθώς καί τή δικαιοδοσία καί τά καθήκοντα τῶν Δημογεροντιῶν.

Ἀπό τό 1856 κυρίως ὅλες οἱ τουρκοκρατούμενες Ἑλληνικές Κοινότητες ἦσαν ὑποχρεωμένες νά κυβερνεῖνται ὁμοίομορφα, κατὰ τό σύστημα πού διέγραφαν τά τρία τουρκικά διατάγματα, πού ἀνάφερα παραπάνω. Σύμφωνα μ' αὐτά, ὅλες ἀνεξαιρέτα οἱ κοινότητες συνέτασσαν ὑποχρεωτικά Καταστατικά μέ βασικές διατάξεις, πού δέν μποροῦσαν νά τροποποιηθοῦν ἢ νά καταργηθοῦν χωρίς τήν ἔγκριση τοῦ Μητροπολίτη, δηλαδή τοῦ Πατριαρχείου. Γιατί οἱ Ἐθνικοί Κανονισμοί ἀπέκτησαν δύναμη ὄχι μόνον νόμου τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους, ἀλλά καί κῦρος καί ἰσχύν διεθνή, γιατί κυρώθηκαν μέ Σουλτανικό φερμάνι καί κοινοποιήθηκαν ἀπ' τήν Τουρκική Κυβέρνηση στίς διεθνεῖς Διασκέψεις τοῦ Παρισιοῦ καί τοῦ Βερολίνου.

Ἔτσι τελείωσε ἡ βασιλεία ἑνός ἄγραφου Θεσμοῦ, πού ἀκόμα καί

σήμερα είναι αξιοπρόσεκτος, αξιομελέτητος και ίσως και αξιομίμητος, γιατί στάθηκε ένας θεσμός που έλλυσε πολλά κοινωνικά και εθνικά ζητήματα και προσαρμόστηκε απόλυτα και δημιουργικά στην ιδιοσυγκρασία την Έλληνική.

Ύστερα από όσα γενικά ανέφερα για την κατά παράδοση και άγραφη εξέλιξη του Κοινοτικού Θεσμού στά χρόνια της Τουρκοκρατίας, έρχομαι τώρα ειδικότερα να μιλήσω για την κοινοτική οργάνωση της πολιτείας του Μελενίκου και για τό σχεδόν μοναδικό στην ιστορία του Θεσμού γραπτό Καταστατικό του, με τό όποιο συστήθηκε τό «ΚΟΙΝΟΝ».

Ύναφέρω τό Καταστατικό του «Κοινοῦ» Μελενίκου ως μοναδικό, γιατί εκείνο της Μυκόνου, που αναφέρεται και δημοσιεύθηκε από τόν Ζερλέντη², είναι άτελέστατο και καταντᾶ να είναι περισσότερο ποινικός κώδικας παρά Καταστατικό ἢ Κανονισμός, όπου να διαγράφεται κάπως σαφέστερα ό τρόπος της διακυβερνήσεως του «Κοινοῦ τῶν Μυκονίων»³.

ΤΟ ΜΕΛΕΝΙΚΟΝ⁴ είναι ἢ μάλλον ἦταν μία παράδοση πολιτεία, κρυμμένη στίς δυτικές απόκρημνες και βραχώδεις πτυχώσεις του Μακεδονικού Όρβήλου, έξηντα περίπου χιλιόμετρα βορείως τῶν Σερρών.

2. Γ. ΖΕΡΛΕΝΤΗ, Σύστασις του Κοινοῦ τῶν Μυκονίων. Έν Έρμουπόλει 1824, σελίς 19-23.

3. Διά να πάρη ό άναγνώστης μίαν ιδέα του Μυκονιάτικου Καταστατικού και για να έχη πρόχειρο τό μέσο αντιπαραβολῆς με τό δημοσιευόμενο στό τέλος και ως συνέχεια της μελέτης μας, καταστατικό του Μελενίκου, καταχωρώ έδω την άρχή του.

«1649 Όκτόβριο 26 στίμικωνο

τήν σήμερα θέλουσην ωλί και μεγάλη ιερίς κι λαοική της νίσου μικώνου κάνουσην τῶ παρόν γράμα έστόντας κι να βλέπουσην πός τῶ νισίν της μικώνου ἦνε χαλασμένο και πάι στό χιρότερο απόλα τά νισιά. θέλομεν ωλί μᾶς μικρι μεγάλη κι κάνομε την πάρουσαν ταρίφα ίωπια να ἦνε παντοτηνί ἦσε μας και ἦσταπεδιά μας. κι καθός έχομε τῶ νισί μᾶς κισίμη παλεόθε έτσι να στέκετε κι με τούτους τούς πάτους.

άρχ ἦνε παλέωθε από τές έμπιταρίσε τῶ νισί μᾶς ὄτη να βάνομε γερόντη κι ὦ ποτε δέ μᾶς άρέσουσι νατίς εύγάνομε να βάνομαι άλλους.

τίς γέροντη όπου θελόμε βαληνά στέκουντε με τούτους τούς πάτους».

Αὐτά όλα-όλα έχει τό Μυκονιάτικο καταστατικό για τά κοινοτικά ὄργανα και την εκλογή τους. Όλο τό άλλο είναι διατάξεις ὅμοιες σάν τίς παρακάτω:

«ὡς τίς βλασφημίαση τῶ ὄνομα του θεοῦ να πληρώνη γρ 40 κι να πέрни ξυλιές 20 ὅστις κάμι ἔμα ὕγονόντος τῶ φωνικῶ να πλευρώνη γρόσια δέκα κατά τῶ ἔμα... ὅποιος ἦθελεν κλέψι γι πρόβατω γι κριθάρι γι ρούχα γιάλοντιποτις να είναι στοχερί τίς κρίςις να τωνέ πεδέψι ὅς θέλι...».

4. ΠΕΤΡΟΥ ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΟΥ, Μελένικος. Ό Νεκρός Μακεδονικός Άκρι-

Ἱστορικά ἀναφέρεται ἀπ' τό 800 μ.Χ. ἀπ' τόν καιρό δηλαδή πού οἱ Βυζαντινοί, θέλοντας ν' ἀποκρούσουν ἀποτελεσματικά τίς ἀπό βορρᾶ διάφορες κατά καιρούς σλαβικές ἐπιδρομές, κατέστησαν τήν πρὶν ἄσημη πολίχνη φρούριο ὄχυρό, ἀποικίζοντάς το μέ οἰκογένειες στρατιωτικές καί πολύ ἀργότερα μέ Φιλιππουπολίτες.

Ἡ παράδοση ὅμως, ἔντονη ὡς σήμερα, θέλει τό Μελένικον ὡς τόπο ἐξορίας τῶν Βυζαντινῶν ἀρχόντων καί εὐγενῶν καί ἀκόμα τῶν ἀνεπιθύμητων μελῶν τῶν αὐτοκρατορικῶν οἰκογενειῶν. Ὅπως καί ἂν ἔχει τό πράγμα, ἕνα εἶναι βέβαιο, πῶς καί ἡ γιά ὑπηρεσιακούς ἔστω λόγους τοποθέτηση στό ἀπομακρυσμένο ἐκεῖνο φρούριο, πού ἔμοιαζε σάν ἀνάστροφη χοάνη, καί ἀπ' ὅπου δέν ἔβλεπες τίποτε ἄλλο ἀπό ἕναν ἀδιάκοπα τεφρό οὐρανό, δέν ἦταν παρά ἕνας εὐσχημος τρόπος ἐξορίας.

Οἱ Μελενίκιοι ὡς τά σήμερα, ὅπου καί ἂν εἶναι διασκορπισμένοι, ὑπερηφανεύονται γιά τήν ἀπό Βυζαντινούς πατρικίους καταγωγή τους. Ὅμως, ὅσο ἱστορικά δέν ἐπιβεβαιώνεται ἡ πεποίθησις αὐτή τῶν Μελενικιωτῶν, τόσο ἀντίθετα τήν δυναμώνει ἡ παράξενη τοποθεσία του, τ' ἄγρια καί ἀπόκρημνα φαράγγια πού τό περιτριγυρίζουν, οἱ ἄφθονες Βυζαντινές ἐκκλησιές, τά Βυζαντινά ὀνόματα, τά ἦθη καί τά ἔθιμα καί γενικότερα ὁ κοινωνικός ρυθμός καί ἡ οἰκογενειακή ζωή, πού καθόλου ἢ ἐλάχιστα ἄλλαξε στό κύλισμα τῶν αἰώνων, ὡς τήν ἡμέρα πού μοῖρα σκληρή τούς ἀνάγκασε ὁμαδικά νά τό ἐγκαταλείψουν.⁵

Στά τελευταῖα πρό τῆς ἐγκαταλείψεως χρόνια οἱ κάτοικοι τοῦ Μελενίκου ἦσαν ὅλοι-ὅλοι 5-6 χιλιάδες ψυχές. Ἀλλά καί σέ περιόδους ἀκμῆς ἀκόμα δέν φαίνεται νά εἶχε ποτέ ἀπάνω ἀπό 10 χιλιάδες πληθυσμό σ' ὅλο τό διάστημα τῆς ὑπάρξεώς του.

Ἡ φτωχή του γῆ, τά λιγοστά προϊόντα του, ὁ στενός ὀρίζοντας τῆς ἐπαγγελματικῆς δράσεως, ἡ ἀνάγκη δημιουργίας ἀγορῶν γιά τήν ἐξαγωγή τῆς τοπικῆς παραγωγῆς τοῦ κρασιοῦ καί τοῦ μεταξιοῦ, πολλές φορές ἡ

της, Θεσσαλονίκη 1930. Μ. PAILLARES, Μελένικον, Μακεδονικόν Ἡμερολόγιον 1908, σελ. 66-74. ΕΙΡΗΝΗΣ ΣΠΙΑΝΔΩΝΙΔΟΥ, Τό Μελένικον καί μερικά τραγούδια τους. Περιοδ. Ἡώς, Ἀθήναι 1940, τεύχ. 31-32, σελ. 24. ΠΕΤΡΟΥ ΠΕΝΝΑ. Ὁ Καλοβακίδης καί τό Τυπογραφεῖο του. Περιοδ. Ἡώς, Τεύχ. 29-30 τοῦ 1940, σελ. 40. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΥ, Περί τῆς Μητροπόλεως Μελενίκου ἐν Ἐκκλησιαστ. Ἀληθείᾳ Κων/πολις 1894, σελ. 143 καί ἐφεξῆς. – Γ. ΧΑΤΖΗΚΥΡΙΑΚΟΥ, Σκέψεις καί Ἐντυπώσεις ἐκ περιοδείας. Ἀθήναι 1906, σελ. 223-231.

5. Ὅστερα ἀπό τόν Ἑλληνοβουλγαρικό πόλεμο τοῦ 1913, τό Μελένικο παραχωρήθηκε στούς Βουλγάρους δυνάμει τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου.

αγάπη γιά τήν μάθηση καί τίς σπουδές, ἀκόμα ἴσως-ἴσως καί λίγη κληρονομική μεταναστευτική προδιάθεση, ἦσαν αἰτίες εὐλογες πού ἔσπρωχναν τούς Μελενικίους σέ ἐκπατρισμό. Ἔτσι, σ' ὅλες τίς Ἑλληνικές παροικίες, πού ἦσαν κατεσπαρμένες ἀπ' τόν ΙΗ' αἰώνα στίς χῶρες τῆς Αὐστροουγγρικής αὐτοκρατορίας, βρίσκουμε Μελενικίους νά ἀποτελοῦν μεγάλο μέρος τῶν παροίκων καί νά δροῦν καί νά προκόβουν στό ἐμπόριο.⁶

Μέ τήν μεταναστευτική διαρροή ὁ Μελένικος βέβαια ἔχανε ἕνα μεγάλο ποσοστό ἀπό τά πιό ζωντανά του στοιχεῖα. Εἶναι ὅμως ἔξω ἀπό κάθε συζήτηση τό γεγονός πώς ἀκριβῶς οἱ ἀπόδημοι αὐτοί βοήθησαν ἀποτελεσματικά καί θετικά τούς συμπατριῶτες των στά μαῦρα χρόνια τῆς δουλείας στήν πνευματική καί ὕλική ἀναγέννηση τῆς γενέτειράς των, κι ἀκόμα στήν συστηματικότερη ἐθνική καί κοινοτική των ὀργάνωση.

Καί πραγματικά, τό «Σύστημα» ἢ «Καταστατικό» γιά τό ὁποῖο μιλοῦμε ἀμέσως παρακάτω, εἶναι ἔμπνευση καί ἔργον Μελενικίου μετανάστου, ἐγκαταστημένου στήν Βιέννη, πού ἀτυχῶς θέλησε ἀπό μετριοφροσύνη του νά μείνει ἄγνωστος.

Ὅπως καί στίς ἄλλες Ἑλληνικές πολιτεῖες, πού στέναζαν κάτω ἀπό τό πέλημα τοῦ κατακτητῆ, τό ἴδιο καί στό σχεδόν ἀπομονωμένο Μελένικο ὁ Μητροπολίτης καί γύρω ἀπ' αὐτόν μερικοί νοικοκυραῖοι ἦσαν ἐκεῖνοι πού φρόντιζαν γιά κάθε ζήτημα τῶν ἐγκαταλειμμένων στήν τύχη των ραγιάδων. Ἔτσι ἄρχισε, ἔζησε κι ἐξελίχθηκε ἄγραφα καί τό «Κοινόν» τοῦ Μελενίκου, ὡς τήν ἱστορική ἡμέρα τῆς 1ης Ἀπριλίου τοῦ 1813, πού ὁμόφωνα ψηφίσθηκε ἀπό τήν Γενική Συνέλευση ὅλων τῶν κατοίκων τοῦ Μελενίκου ἐπί παρουσία τοῦ Μητροπολίτη Ἀνθίμου τό πρῶτο ἔγγραφο Καταστατικό τοῦ «Κοινοῦ», καί τοῦ ὁποῖου τήν ἀπαρασάλευτη διαφύλαξη ὀρκίστηκαν ὅλοι μέ ὑψωμένα τά χέρια «ἔμπροσθεν τοῦ Παντοκράτορος Θεοῦ».

Τό πρῶτο τοῦτο ἔγγραφο Καταστατικό, καταχωρήθηκε τότε στό Ἀ' Καθολικό κατάστιχο τοῦ «Κοινοῦ», ὅπου ἦσαν στό πρωτότυπο καί οἱ ὑπογραφές τοῦ Μητροπολίτη, τῶν ἐγκριτωτέρων πολιτῶν καί τῶν ἐσναφίων.

6. Ἰ. Βογιατζίδου, Αἱ Ἑλληνικά Κοινότητες τῆς Αὐστροουγγαρίας. Ἡμερολόγιον Μεγάλης Ἑλλάδος 1926, σελ. 71-78 Σπ. Λάμπρου. Νέος Ἑλληνομνήμων Τόμ. 17, σελ. 113, 123, 124, 125, 369, τόμ. 18 (1924) σ. 48 ἐπ. 279, 280, 380, 377. Τόμ. 19 (1925), σ. 285 ἐπομ. Π. Σπανδωνίδου, Μελένικος, σελ. 24-29, Πέτρου Πέννας, Ἀνατολικομακεδόνες ἄποικοι ἐν Αὐστροουγγαρία, ἄρθρον στήν ἐφημ. Καθημερινή τῆς 12 Σεπτεμβρίου 1938, Ἀν. Παλλατίδου, Ὑπόμνημα περὶ τοῦ ἐν Βιέννῃ Ἑλληνικοῦ Συνοικισμοῦ, Βιέννη 1845. Θ. Νάτσινα, Μακεδόνες πρῶτα τεταμέναι κ.λ.π.

Ἐπιτυχῶς τό πρῶτο τοῦτο Καθολικό δέν σώζεται ἀνάμεσα στά ἄλλα ἀρχεακά ἔγγραφα τοῦ Κοινοῦ Μελενίκου, πού σάν ἱερή παρακαταθήκη φυλαγόταν στό Σιδηρόκαστρο ἀπ' τόν Σύλλογο Εὐελπίδων Μελενίκου.⁷ Κι ἂν δέν τυπωνόταν σέ φυλλάδιο τόν ἴδιο χρόνο στή Βιέννη ἀπ' τόν ἐμπνευστή καί συντάκτη του, σήμερα θά μιλούσαμε γι' αὐτό σάν γιά κάτι παλιό χαμένο κειμήλιο, γιά τό ὅποιο θά εἶχαμε πληροφορίες ὄχι ἄμεσες.

Ἄλλά καί ἀπό τό ἔντυπο Καταστατικό σήμερα σώζονται μονάχα δύο ἀντίτυπα. Το ἓνα βρίσκεται στά ἀρχεῖα τοῦ «Κοινοῦ» στό Σιδηρόκαστρο τῶν Σεργῶν, πού μέ τήν καινούργια ἐθνική συμφορά ἓνας Θεός ξέρεي ποιά τύχη τό περιμένει, τό ἄλλο βρίσκεται στάς Ἀθήνας στή βιβλιοθήκη τοῦ ἰδιώτη Δημητρίου Ἀ. Ἀποστολίδη, ὅπως βεβαιώνουν στήν Ἑλληνική Βιβλιογραφία τῶν ὁ Γκίνης καί ὁ Μέξας.⁸

Γι' αὐτό νομίζουμε πώς ἐκπληροῦμε κάποια ἐθνική ἀνάγκη δημοσιεύοντας ὁλόκληρη τό κείμενο τοῦ περιφημοῦ τούτου Καταστατικοῦ στό τέλος καί ὡς συνέχεια τῆς μελέτης μας τούτης.

Ἄλλ' ἄς γυρίσουμε στό ἔντυπο Καταστατικό, πού ἔχουμε ὑπ' ὄψει μας. Εἶναι τυπωμένο σέ 8ο σχῆμα κι ἔχει φύλλα VI+7. Κατά τό σύστημα τῶν χρόνων ἐκείνων, ὁ τίτλος του εἶναι μακροσκελέστατος, ἀλλά καί χαρακτηριστικά περιληπτικός τοῦ περιεχομένου καί τοῦ σκοποῦ τοῦ ἐκδότη. Τόν ἀντιγράψουμε, γιάτι πολλά μᾶς διδάσκει:

ΣΥΣΤΗΜΑ ἢ ΔΙΑΤΑΓΑΙ

Κατά κοινήν ψῆφον, ἀπάσης τῆς συνελεύσεως
τῆς ἐν Μακεδονία Πόλεως

ΜΕΛΕΝΙΚΟΥ

Πρός πλείονα ἀφορῶσα βελτίωσιν τῶν
ἐν αὐτῇ, θείων οἴκων, Σχολῶν τε καί
Νοσοκομείων

Καί τῆς τῶν ἐνδεῶν ἀπάντων φιλανθρωποτέρας
οἰκονομίας τε καί κηδεμονίας.

Ἐπὶ

Φιλογενοῦς τινος καί Εὐπατρίδου τῆς
Πόλεως διοργανωθεῖσαι καί σχεδιασθεῖσαι,

7. Ἐπιτυχῶς αὐτήν τή στιγμή δέν ὑπάρχουν τά ἀρχεῖα τοῦ Μελενίκου. Οἱ Βούλγαροι μπαίνοντας στό Σιδηρόκαστρο στό 1941 τά ἔκαψαν μ' ὅ,τι ἄλλο βρῆκαν στά ὑπόγεια τοῦ Συνδέσμου φυλαγμένο.

8. Στό τέλος τοῦ πρώτου τόμου, στίς προσθήκες.

καί δαπάνη αὐτοῦ οἰκεία, νῦν τό πρῶτον
εἰς φῶς ἀχθεῖσαι.
Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας
ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἰωάν. Βαρθ. Τζβεκίου
πρώην Βενδώτου, 1813.

Μελενίκιος, λοιπόν, φιλογενής καί Εὐπατριδής, ἐγκατεστημένος στήν Βιέννη εἶναι ὁ συντάκτης τοῦ κοινοτικοῦ Συστήματος μέ τό ὅποιο στό ἐξῆς θά ἐκυβερνᾶτο ἡ μικρή Ἑλληνική κοινότητα τοῦ Μελενίκου. Ἀλλά πόσο μεγάλη καί εἰλικρινής εἶναι ἡ φιλογένεια τοῦ ἀγνώστου αὐτοῦ ἀποδήμου Μελενικιώτου, καί ποιός ὁ σκοπός γιά τόν ὅποιο ἔφθασε ὡς τό σημεῖο νά τό τυπώσῃ καί νά τό μοιράσῃ, μᾶς τό λέγει ὁ ἴδιος ὁ ἀνώνυμος ἐκδότης σ' ἓνα πρόλογο πού προτάσσει τοῦ καταστατικοῦ, γεμᾶτον ἀπό ἐθνικούς παλμούς καί ὄνειρα, πού ἀξίζει νά μεταφέρουμε ἐδῶ τά πιά σημαντικά του σημεῖα.

«Μεγαλόφρονες καί Φιλόκαλοι Γραικοί,

Εἶναι παντάπασιν ἀναμφίβολον καί τό ὅτι πολλά καγαθά λείπουν ἀπό τήν ταλαίπωρον Πατρίδα, καί τό ὅτι, ἐπί τῶν ἀειμνήστων ἡμερῶν Ὑμῶν, ἄλλα τόσα εἰσήξατε, καί ἀδιακόπως εἰσάγετε ἐν αὐτῇ, καί μέ ἀσύγκριτον μεγαλοψυχίαν, φιλοφροσύνην καί ἄμιλλαν καί μ' ὅλα τά ἐμπόδια καί τά δυσβάστακτα βάρη ἐκεῖνα, ὅπου βαστάζετε. Θεῖα τῶντι κινήματα! Κλειναί καί διαγωνίζουσαι πράξεις. Ὅμως τό πλέον Μέγα, τό πλέον ἔνδοξον, τό πλέον λαμπρόν καί ἀθάνατον καί μάλιστα ἀνθρώποις, καί αὐτῷ τῷ Θεῷ πανευάρεστον, ἤθελ' ἦτον ἐκεῖνο ἐξ ἅπαντος τουτέστιν, ἡ ἐπίτευξις μόνη ἑνός τοιούτου μυριεπαίνου καί θείου καλοῦ, οἷον ἐστί τοῦτο, ὅπερ νῦν ἀνά χεῖρας ἀναγινώσκοντες φέρετε. Τούτου καί μόνου, κατά τό παρόν ἐστί χρεῖα⁹ εὐαγγελικῶς εἰπεῖν. Τούτου τό ἀναγκαῖον, καί διά τῶν ἔσω, καί διά τόν ἐκτός ἀνθρώπον, καλῶς πάνυ εἰδῶς καί σωφρόνως, ὁ συνेतός καί

9. Ὁ ἐκδότης τοῦ «Συστήματος» φαίνεται πῶς ἀκολουθεῖ τήν γνώμην τοῦ Κοραῆ, ὁ ὁποῖος μαζί μέ ἄλλους διανοουμένους τῆς ἐποχῆς του, ἀνάμεσα στους ὁποίους καί ὁ πολύς Νεόφυτος Δούκας, εἶχε τήν γνώμη πῶς ἡ ἀντίδραση κατά τοῦ κατακτητῆ μέ ἄλλα μέσα ἦταν πρόωρη, καί πῶς ἔπρεπε πρώτα τό ἔθνος ν' ἀφυπνισθῇ καί νά παρασκευασθῇ πνευματικά. Γι αὐτό ὁ Κοραῆς ἀπό τό Παρίσι καί ὁ Νεόφυτος Δούκας ἀπό τή Βιέννη σκορποῦσαν κατά χιλιάδας λογιῆς λογιῆς βιβλία σ' ὅλες τίς ὑπόδουλες Ἑλληνικές χῶρες. Τόν Ν. Δούκα λοιπόν καί ὁ ἐκδότης τοῦ «Συστήματος» θέλει νά μιμηθῇ καί τό τυπώνει, γιά νά γίνῃ παράδειγμα καί σ' ἄλλες Ἑλληνικές πολιτείες, γιά ἀνάλογη κοινοτική ὀργάνωση.

φιλέλλην ἐκεῖνος Ν. Δούκας ἐνέσπειρε φιλοπονήσας εἰς τήν Ἑλλάδα καί ἀλλαχοῦ καί φυλλάδια πάμπολλα, καί ἄμποτε νά τόν ἐμμοῦντο καί εἰς τοῦτο, ἤ λόγῳ ἤ ἔργῳ, ὅλοι τοῦ γένους οἱ δυνατοί καί ἐλλόγμοι. Μή λείψητε, λοιπόν, ὡς τῆς Πατρίδος υἱοί Μεγαλεπήβολοι τε καί γενναϊόφρονες, καί ἀπό τοῦ νά ζηλώσητε, καί ἐν τάχει, νά γίνητε μιμηταί τῶν ἀξιεπαίνων Πολιτῶν τοῦ Μελενίκου, συγκαταστήσαντες ἕνα τοιοῦτον ἀδελφικῆς συμφωνίας, ἀδιάρρηκτον σύνδεσμον, εἰλικρινῆ Πατριωτισμόν ὄλον πνέοντα, διά τό κοινῆ συμπάσης πόλεως καί χώρας τῆς πτωχῆς ἡμῶν Πατρίδος συμφέρον. Ναί μή θελήσητε, δέομαι, ἵνα φανῆτε τούτων ὑποδεέστεροι ὄλων καί ἀφιλοτιμότεροι, καί αὐτοῦ ἔτι τούτου, πρό πάντων, τοῦ τῶν Ἑλλήνων Δαιμονίου ὀνόματος...»

Καί δέν διεψεύσθη ὁ Πατριώτης Μελενίκιος στίς προσδοκίες του. Τό «Σύστημα» πού αὐτός συνέταξε καί πού ψηφίσθηκε ἀπό τούς συμπατριῶτες του, καί ἔγινε ὁ ἐσωτερικός Νόμος τῆς ἰδιαίτερῆς του Πατρίδας, φαίνεται πῶς πραγματικά ἔκανε ἐντύπωση καί συνεκίνησε τούς ὑπόδουλους Ἕλληνας, καί βρῆκε μιμητρίες ἀμέσως τίς πιό σημαντικές καί πιό ξακουστές πολιτεῖες. Ὅπως ὁ ἴδιος ὁ ἐκδότης βεβαιώνει ἐν συνεχείᾳ, «ἡ Χίος πρώτη, αἱ Κυδωνίαι, ἡ Κέρκυρα, καί ἐσχάτως ἡ Σμύρνη προησθάνθησαν τό ἐκ-τούτου τοῦ καλοῦ Μέγα Ὅφελος. Ὅθεν καί ποιήσασαι αὐτό βάσιν πανασφαλῆ τῶν ἄλλων αὐτῶν ἀγαθουργιῶν, ἀπεφάνθησαν, οὐ μόνον ἀληθῶς Ἑλληνίδες καί Ἑλληνίζουσαι, ἀλλά καί αἱ πλέον εὐνομούμεναι καί περιβλεπτοί παρὰ πάσας, κατὰ τās δυσχερεστάτας ταύτας ἡμέρας μας...»

Τό «Σύστημα» ἢ «Διαταγαί» τοῦ «Κοινοῦ Μελενίκου» ἀποτελεῖται ἀπό τριάντα ἄρθρα, ἀριθμημένα μέ τά γράμματα τοῦ Ἄλφαβήτου, ἀλλά καί μέ τούς ἀραβικούς ἀριθμούς. Προτάσσεται ὁμως αὐτῶν τό πρακτικό τῆς Συνελεύσεως τῶν πολιτῶν τοῦ Μελενίκου, ὅπου σάν σέ εἰσηγητική ἔκθεση ἀναπτύσσεται ὁ σκοπός τῆς ψηφίσεώς του.

«Συνέλθοντες σήμερον ἡμεῖς οἱ ὑπογεγραμμένοι πολῖται Μελενίκου, (λέγει τό ψήφισμα) μεθ' ὄλων τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν τῆς Πολιτείας μας, μέ μίαν γνώμην καί ἀπόφασιν, ὡς ἐν Χριστῷ ἀδελφοί (Προεδρεύοντος τοῦ Πνευματικοῦ μας Πατρός καί πανιερωτάτου Δεσπότη καί Ἀρχιερέως) διά νά θεωρήσωμεν τό κοινόν ἔχειν (συνιστάμενον ἀπό ὑποστατικά καί χρήματα) ἀφιερωμένον ἀπό τούς προπάτορας καί πατέρας μας καί διωρισμένον νά οἰκονομῶνται (ἐκ τῶν εἰσοδημάτων των μόνον καί οὐχί τῶν κεφαλαίων) αἱ χρεῖαι τῶν ἐν τῇ Πολιτεία μας Ἁγίων τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν, νά διατηρῶνται δύο παντοτεινά Σχολεῖα, ἐν δηλαδή Κοινόν καί ἐν Ἑλλη-

νικόν, καί νά βοηθῶνται, ὅσον τό δυνατόν, ἐν ἀνάγκῃ οἱ ἐνδεεῖς καί πτωχοί ἀδελφοί μας. Καί εὐρόντες διεφθαρμένον, ἡμελημένον καί τόσον εἰς ἀταξίαν κατηντημένον, ὥστε εἰς ὀλιγώτατον καιρόν ἀκόμη ἐκινδύνευε νά φανῆ ἵχνος (φευ) ὑπάρξεως, οὐδέ κ' ἄν ἑνός τῶν τριῶν εἰρημένων ἀναγκαίων μας καί καλῶν πραγμάτων, ἀπεφασίσαμεν σήμερον νά συντρεξῶμεν ἐκ νέου, διά νά στερεώσωμεν καί νά ἀσφαλίσωμεν τάς βάσεις τοιούτων Μεγάλων καλῶν καί θεαρέστων ἔργων. Καί ὁ λόγος Θεῖω ἐλέει ἅμα ἔργον ἐγένετο, ὥστε ὄχι μόνον τήν ὀλοκληρίαν τῶν παλαιῶν (ὅπου ἐκινδύνευον νά ἀφανισθοῦν) καθ' ὅλον ἠσφαλίσωμεν, ἀλλά σχεδόν ἐν ἀκαρῆ ἔδιπλώσαμεν καί διά τῶν τρόπων (ὅπου ἡ θεία εὐσπλαχνία μᾶς ὠδήγησε νά μεταχειρισθῶμεν) ἐλπίζομεν νά ἀπολαύσωμεν τά εἰσοδήματα δεκαπλάσια. Καί οὕτως καί αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ νά εὐπρεπισθοῦν καί τά Σχολεῖα νά λαμπρυνθοῦν, φωτίζοντα τοὺς νέους μας, καί οἱ πτωχοί ἡμῶν ἀδελφοί νά παρηγορηθοῦν βοηθούμενοι εἰς τάς ἀνάγκας των...»

Ἀπό τά εἰσηγητικά αὐτά διαφαίνεται καθαρά ἐκτός ἀπό τόν τριπλό σκοπό, καί τό ὅτι τά Κοινοτικά πράγματα τοῦ Μελενίκου εἶχαν φθάσει στό ἀπροχώρητο. Ὅτι ἐκινδύνευε νά ἐξαφανισθῆ κάθε ἵχνος κοινοτικῆς παρουσίας καί ὅτι Ἐκκλησίες, Σχολεῖα, Κοινωνική ἀλληλεγγύη καί φιλανθρωπία εἶχαν παραμεληθῆ κατά τρόπον ἐπικίνδυνον, ἀκριβῶς ἀπό ἔλλειψη ὀργανώσεως καί ὑπευθύνων ὀργάνων. Καί γι αὐτόν ἀκριβῶς τόν λόγο ψηφίσθηκε τό καταστατικό καί ἀποφασίσθηκε ἡ ἀναδιοργάνωση τῶν κοινοτικῶν πραγμάτων, κατά τόν τρόπο πού διαγράφεται στά τριάντα τοῦ ἄρθρου.

Καί τώρα ἄς δοῦμε ποιά Κοινοτικά Ὄργανα καθιερῶνονται ἀπ' τό Καταστατικό, ποιές οἱ ἀρμοδιότητες καί ἡ δικαιοδοσία των καί πῶς λειτουργοῦν τόσο στό σύνολο, ὅσο καί τό καθένα χωριστά.

Κατά τό Καταστατικό, λοιπόν, τήν πρώτη ἐβδομάδα κάθε καινούργιου χρόνου, γίνεται ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ ἀπό «εἴκοσι νουνεχεῖς καί φρονίμους ἀδελφούς πάσης τάξεως» (ἄρθρον 4ον).

Οἱ εἴκοσι αὐτοί ἐκλέκτορες συνερχόμενοι ἐκλέγουν:

α) Τρεῖς **Ἐπιτρόπους τοῦ Κοινοῦ** ἀπό «ἄνδρας ἐπιτηδείους καί φρονίμους καί οὐχί ἀπλῶς καί ὡς ἔτυχε» (ἄρθρο. 5) καί

β) Τρεῖς **Ἐφόρους** ἀπό προκρίτους πολίτας μέ κρίσιν καί φρόνησιν (ἄρθρο. 6).

Οἱ Ἐπίτροποι τοῦ Κοινοῦ λοιπόν καί οἱ Ἐφοροὶ εἶναι οἱ δύο ξεχωριστές καί ἀνεξάρτητες, ἀλλά καί παράλληλες Ἐξουσίες, πού ὀρίζονται ἀπό τό Καταστατικό, ἀλλοῦ μέ κοινές καί ἀλλοῦ ξεχωριστές δικαιοδοσίες ἢ κάθε μία, καί πού μή ἔχοντας καμιά ἄλλη προϊσταμένη Ἀρχή, λογοδο-

τουὺν μονάχα στό Λαό, στό τέλος τῆς ἐνιαύσιας θητείας των.

Ἔτσι μαζί Ἐπίτροποι καί Ἐφοροὶ διαχειρίζονται τήν περιουσία τοῦ «Κοινοῦ» ἢ κατά τήν φράση τοῦ Καταστατικοῦ «τό ἔχειν τοῦ Κοινοῦ, συνιστάμενον ἀπό ὑποστατικά¹⁰ καί χρήματα¹¹». Δηλαδή:

(α) δανερίζουν ἀπό τά εἰς μετρητά κεφάλαια τοῦ «Κοινοῦ» σέ ἀξιοχρεοῦς καί φερέγγυους πολίτες μέ ὁμόλογα, δηλαδή μέ χρεωστικές ἀποδείξεις, πού εἶναι συντεταγμένα κατά ἓνα ὀρισμένο σχέδιο³ μέ τόκο 12% καί ἐπί ὑποθήκη κτηματικῆς περιουσίας, πού θά ἰσοφαρίζει τό πρὸς τό «Κοινόν» χρέος τοῦ ὀφειλέτου (ἄρθρ. 1 καί 2).

β) Ἐνοικιάζουν τά κτήματα τοῦ Κοινοῦ μέ ἕξαμηνιαῖον ἐνοίκιον (ἄρθρ. 3).

γ) Διαχειρίζονται τήν Σχολική περιουσία καί διορίζουν, μισθοδοτοῦν καί ἀπολύουν τό διδακτικό προσωπικό (ἄρθρ. 20, 21 καί 22).

δ) Εἰσπράττουν τούς φόρους, πού ὠρισμένα βιοτεχνικά καί ἐπαγγελ-

10. Μέ τήν λέξη “ὑποστατικά” νοεῖται γενικά ὅλη ἡ ἀκίνητη περιουσία τοῦ “Κοινοῦ”. Δηλαδή οἰκήματα, μαγαζιά, Σχολικά κτήρια, ἐκκλησίες, χωράφια, ἀμπέλια κλπ. πού ὅλα εἶναι καταγεγραμμένα σέ ἰδιαίτερο κατάστιχο, τό Κτηματολόγιο τοῦ Κοινοῦ, πού κατ’ εὐτυχῆ σύμπτωση βρῖσκεται στά χέρια μας. Τά κτήματα τοῦ Κοινοῦ περιήλθαν στήν κυριότητά του εἴτε ἀπό δωρεές, εἴτε ἀπό ἀγορά, εἴτε καί ἀπό ἐκχώρηση ὀφειλετῶν σέ περίπτωση ἀδυναμίας πληρωμῆς καί ἐξοφλήσεως Ὁμολόγου.

11. Μέ τή λέξη “χρήματα” τό Καταστατικό ἐννοεῖ γενικά τήν σέ κινητά πράγματα περιουσία τοῦ Κοινοῦ, δηλαδή τά Κληροδοτήματα, δωρεές διάφορες καί ἀφιερῶματα, εἰσπράξεις ἀπό τούς δίσκους τῶν Ἐκκλησιῶν κλπ. Στό Κτηματολόγιο τοῦ Κοινοῦ βρῖσκεται ἐξ ἀντιγραφῆς ἀπό τό Α΄ Καθολικό τοῦ Κοινοῦ, πού, ὅπως εἶπα ἄλλοῦ, ἔχει χαθεῖ, μακροσκελῆς κατάλογος Εὐεργετῶν καί Συνδρομητῶν τῶν Σχολείων τοῦ Μελενίκου καί τῶν κληροδοτημάτων πού ἔχουν ἀφήσει στό Κοινό διάφοροι Πατριῶτες καί εὐσεβεῖς Μελενίκιοι, ἰδίως ἀπό τούς ἐγκαταστημένους στό ἐξωτερικό. Ὁ κατάλογος αὐτός ἀρχίζει ἀπό τό 1791 καί κλείνει στό 1819, μέ σημαντικά ὀνόματα Μελενικιωτῶν. Ξεφυλλίζοντας κανεῖς τό Κτηματολόγιο αὐτό, μένει κατάπληκτος γιά τήν προθυμία καί τήν εὐσεβῆ διάθεση, διαβάζοντας τήν μεγάλη σειρά τῶν δωρητῶν, πού περιλαμβάνει τόν πλούσιο Ἄρχοντα νά δωρίζει ὀλόκληρο “Τζεφλίκιον” καί τήν ἄσημη καί ἄκληρη χήρα πού μέ Χριστιανική πράγματι εὐλάβεια δωρίζει τό μοναδικόν της “ὄσπητάκιον”.

3. Εἰς τό ἄρθρον 2 τοῦ Καταστατικοῦ ὀρίζεται: “Ἡ ὁμολογία τοῦ χρεωστοῦντος νά γίνηται κατά τό ἀντυκρο σχέδιον καί ὄχι ἀλλῶς”. Ἐπειδή ὁμως ὁ ἐκδότης τοῦ ἐντύπου Καταστατικοῦ δέν συμπεριλαμβάνει καί τό σχέδιο τοῦ ὁμολόγου, ἀντιγράφω τό παρακάτω ὁμολόγο τῶν ἀυταδέλφων Χρηστομάνου ἀπό τήν σελίδα 28 τοῦ Κτηματολογίου:

ματικά Ἐσνάφια θεληματικά ἐπιβάρυναν τὰ μέλη των καί τὰ ἐμπορεύματα των χάριν τοῦ Κοινοῦ (ἄρθρ. 13).

ε) Ἐπίτροποι καί Ἐφοροὶ μαζί διορίζουν τοὺς Ἐπιτρόπους «διά πᾶσαν Ἐκκλησίαν» τοῦ κάθε «Μαχαλᾶ» καί ἐλέγχουν τήν διαχείρισίν των (ἄρθρ. 23 καί 24) καί τέλος,

στ) Συγκεντρώνουν τό 1/3 ἀπό προϊόν τῶν δίσκων πού περιφέρονται στίς Ἐκκλησίες γιά τοὺς πτωχοὺς, καί λογοδοτοῦν στό τέλος τῆς χρονιάς στήν Συνέλευση τῶν Ἀδελφῶν γιά τήν διαχείριση γενικά τῆς παρουσίας τῶν Ἐκκλησιῶν, τῶν Σχολείων καί τοῦ φιλοπτώχου Ταμείου (ἄρθρ. 27-29).

Ξέχωρα, οἱ Ἐπίτροποι τοῦ «Κοινοῦ» εἶναι ὑποχρεωμένοι:

Νά κρατοῦν Κατάστιχα καί νά ἔχουν μιά Κάσσα γιά μετρητά, ἀσφαλισμένη μέ τρεῖς διαφορετικές κλειδωνιές, ὥστε καθένας ἀπό τοὺς τρεῖς Ἐπιτρόπους νά ἔχη ἀπό ἓνα κλειδί διαφορετικό ἀπό τό κλειδί τῶν ἄλλων δύο Ἐπιτρόπων. Κι' ἔτσι τό ἄνοιγμα τῆς Κάσσας νά μὴν εἶναι μπορετό, ἂν δέν εἶναι παρόντες καί οἱ τρεῖς Ἐπίτροποι (ἄρθρ. 18).

Κατά τόν ἴδιο τρόπο, ὁ κάθε Ἐπίτροπος κρατᾶ καί ἀπό ἓνα μέρος τῆς «Βούλλας» τοῦ Κοινοῦ, ὥστε, γιά νά σφραγισθῆ ἔγκυρως ἓνα ἔγγραφο τοῦ Κοινοῦ, κάποια ἐξόφληση ἢ ἓνας λογαριασμός, εἶναι ἀπαραίτητη ἡ παρουσία καί τῶν τριῶν Ἐπιτρόπων, γιά νά βιδωθοῦν τὰ τρία κομμάτια καί νά ὀλοκληρώσουν τήν σφραγίδα (ἄρθρ. 29).

Καί τέλος νά ἐπισκέπτονται «ἀραδικῶς» ὅλες τίς ἐκκλησίες, γιά νά παρακολουθοῦν τήν εὐταξία, καταγγέλλοντας στόν Μητροπολίτη κάθε

«Διά τῆς παρουσίας μας ὁμολογίας καί ἀποδείξεως δηλοποιοῦμεν ἡμεῖς οἱ ὑπογεγραμμένοι, ὅτι ἐλάβαμεν διά χρῆσιν μας παρά τῆς Σχολῆς Μελενίκου μετρητά Γρόσια 2624 ἤτοι γρόσια δύο χιλιάδας ἑξακόσια εἴκοσι τέσσαρα, ἐπάνω εἰς τό ἀμπέλι μας μέ ἓνα κίосκι καί τζεσμέν, ὅπου ἔχομεν εἰς τὰ τζαῖρια τοῦ Γκαβαλᾶ. Διά τὰ ὁποῖα Γρόσια νά πληρώνωμεν τόκον τό καθ' ἑξαμηνίαν πρὸς ἓν τὰ ἑκατό μηνιαίως, ὅταν δέ ἤθελαν μᾶς τὰ ζητήσουν οἱ Ἐπίτροποι τοῦ Κοινοῦ καί τῆς Σχολῆς ὑποσχόμεθα ἀναντιρρήτως νά τὰ πληρώσωμεν. Εἰς τοῦναντίον δυνάμει τῆς παρουσίας μας, εὐθύς νά ἐξουσιάζη τό Κοινόν καί ἡ Σχολή τό εἰρημένον ἀμπέλι μας καί νά τό ἔχη ἴδιον τῆς κτῆμα χωρίς μακρυτέρας ἐξετάσεις εὐγάζοντες οἱ τυχόν Ἐπίτροποι τοῦ Κοινοῦ τό Χοτζέτι ἐπάνω τῆς. Διότι οὕτω σήμερον ἐσυμφωνήσαμεν ἐνώπιον τῶν κατωτέρω ἀξιόπιστων μαρτύρων καί ἐδώσαμεν τήν παροῦσαν μας ἰδιόχειρον ὑπογραφήν οὐχί μόνον ἀβιάστως ἀλλά μᾶλλον μέ ἄκραν μας εὐχαρίστησιν, ἵνα ἔχη τό κῦρος καί τήν ἰσχύν ἐν παντί κριτηρίῳ καί τόπω δικαιοσύνης.

Ἐν Μελενίκῳ τῆ α' Φεβρουαρίου 1818

Αὐτάδελφοὶ Χρηστομάνου

ἀκολουθοῦν ὑπογραφαί ἑπτὰ μαρτύρων

παράνομη ενέργεια ἢ ἄλλο σκάνδαλο ἱερέα ἢ Ἐκκλησιαστικοῦ Ἐπιτρόπου, καί τουλάχιστον μιὰ φορά τήν ἐβδομάδα τά Σχολεῖα γιά τήν παρακολούθηση τῆς ἀπρόσκοπτης λειτουργίας των.

Οἱ Ἔφοροι πάλι ἔχουν τήν ὑποχρέωση νά ἐπισκεπτόνται κι αὐτοί τά Σχολεῖα δύο φορές τουλάχιστο τό μήνα, νά παρακολουθοῦν τήν πρόοδο, τήν τάξη καί τίς ἀνάγκες των, νά καταγγέλλουν κάθε ἔκτροπο καί νά παίρνουν κάθε ἐπιβαλλόμενο μέτρο, ἀδιάφορο ἂν δάσκαλος εἶναι ὁ φταίχτης ἢ μαθητής, ἀπολύοντας τόν πρῶτο καί τιμωρώντας τούς τυχόν ἀπειθοῦντας μαθητάς, ἀδιάφορο ποιᾶς κοινωνικῆς τάξεως καί ἂν εἶναι, ἀκόμα καί δι' ἀποβολῆς ἀπό τό Σχολεῖο (ἄρθρ. 20 καί 21).

Μιά πού στό τέλος τῆς μελέτης μου τούτης ἀκολουθεῖ ὁλόκληρο τό κείμενο τοῦ σπουδαιότατου τούτου Καταστατικοῦ, διέγραψα ὅσο ἐπιτρεπόταν περιληπτικά τό σύστημα τῆς Διοικήσεως τοῦ Κοινοῦ Μελενίκου καί παραλείπω νά ἀναφέρω ὅσα θά βρῆ ὁ ἴδιος ὁ ἀναγνώστης μέ λεπτομέρειες σ' αὐτό, γιά τήν σύσταση καί τόν ἀριθμό τῶν Σχολείων, γιά τά μαθήματα καί τούς δασκάλους, καθώς καί γιά τήν ἔκταση καί τόν τρόπο τῆς ἀσκήσεως ἀπό τούς Ἐπιτρόπους καί Ἐφόρους τοῦ φιλανθρωπικοῦ ἔργου, γιά τό ὁποῖο ὁμιλεῖ τό Καταστατικό σέ πολλά ἄρθρα, ἀποδίδοντας εὐλογα στό σημεῖο αὐτό μεγάλη σπουδαιότητα.

Ἐκεῖνο ὅμως πού δέν μπορούμε ν' ἀντιπαρέλθουμε εἶναι τό ἀξιοσημείωτο γιά τήν ἐποχή ἐκείνη γεγονός, πώς τό ὅλο Σύστημα τό διαπνέουν ἄκρατες δημοκρατικές ἀρχές, πού ἀναμφισβήτητα ἦσαν ἀπόρροια τοῦ φιλελευθέρου πνεύματος πού ἔπνεε σ' ὅλη τήν Εὐρώπη, ὕστερα ἀπό τήν περὶ σφατῆ ἀκόμα τότε Γαλλική Ἐπανάσταση.

Στό Μελένικο, ὅπου, καθώς ἀνέφερα παραπάνω, συνεχιζόταν ἔντονη ἢ Βυζαντινὴ παράδοση, οἱ κάτοικοι ἦσαν μοιρασμένοι κοινωνικά σέ δύο τάξεις, πού τίς ξεχώριζε ἐκτός ἀπό τόν πλοῦτο πρό παντός ἡ καταγωγῆ¹².

Παλαιότερα ὑπῆρχαν δύο μερίδες πολιτικές πού κάθε μία διεκδικοῦσε τήν ἀρχή γιά λογαριασμό της. Οἱ Πράσινοι καί οἱ Σπανοί. Οἱ Πράσινοι πρὸς διάκριση ἀπό τούς ἀντιπάλους των φοροῦσαν πράσινη ζώνη. Κι ὅπως βεβαιώνει ὁ Paillares, πού ἐπεσκέφθηκε τό Μελένικο στὰ 1908,¹³ ἡ μερίς τῶν Σπανῶν ἐσώζετο ἀκόμη καί τότε ἀσχολουμένη σέ ἔργα ἀγαθοεργίας.

Στά χρόνια τοῦ Καταστατικοῦ, δηλαδή στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνα, στό Μελένικο βρίσκομε δύο τάξεις.

12. Π. Σπανδωνίδου, Μελένικος, Θεσ/νίκη 1930, σ. 107.

13. Paillares, Μελένικον, Μακεδονικόν Ἡμερολόγιον 1908, σ. 69-70.

Ἡ μία ἦταν ἡ τάξις τῶν «τσορμπατζίδων», δηλαδή τῶν Πατρικίων, πού περιλάμβανε τούς πλουσίους καί τό ἀρχοντολόγι τοῦ τόπου.

Ἡ ἄλλη ἦταν ἡ τάξις τῶν «Ποχειριῶν» (Ἵποχειριῶν, πού, καθώς ἡ ἴδια ἡ λέξις μαρτυράει, ἀπετελεῖτο ἀπό τούς φτωχοῦς καί ἄσημους τήν καταγωγή πολίτες).

Καί ἄς μή νομισθῆ πὼς ἡ διάκριση αὐτή ἡ κοινωνική ἦταν πλατωνική καί χωρίς κυρώσεις. Τουλάχιστον ὡς τά τέλη τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰώνα, ἐπιγαμία ἀνάμεσα στίς δύο τάξεις δέν γινόταν. Μιά κόρη ἀπ' τήν τάξη τῶν Τσορμπατζίδων θά προτιμοῦσε νά μείνη ἄγαμη, παρὰ νά καταδεχθῆ νά ὑπανδρευθῆ ἄνδρα «ποχειριό», ἔστω κι ἂν αὐτός ἔστεκε οἰκονομικά. Μόνο στίς ἀρχές τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰώνα, ἀρχισε κάποια ὑποχώρηση καί παρέκκλιση ἀπό τήν σφαλερῆ αὐτή κοινωνική ἀντίληψη, ἐξ αἰτίας τοῦ ἄφθονου πλούτου πού μπήκε στό Μελενικό ἀπό μιάν ἀνθιση οἰκονομική τοῦ τοπικοῦ ἐμπορίου καί τῆς ἐγχώριας βιομηχανίας, ὅσο καί ἀπό τά ἐμβάσματα τῶν ξενιτεμένων. Ἔτσι μιὰ κόρη «ὑποχειρία» μέ καλή προίκα, μέ δυσκολία βέβαια θά μπορούσε, πάντως θάβρισκε σύζυγο ἀπ' τήν τάξη τῶν εὐγενῶν.

Ἐξ ἄλλου καί τήν διοίκηση τῶν κοινοτικῶν πραγμάτων τήν εἶχε στά χέρια της πάντοτε καί ἀποκλειστικά ἡ τάξη τῶν Τσορμπατζίδων, μαζί μέ τόν Μητροπολίτη, ὅπως ἀνέφερα ἄλλοῦ. Καί νά πού τό Καταστατικό, πού ψηφίσθηκε τήν πρώτη τ' Ἀπρίλη τοῦ 1813, ἔρχεται, γιά πρώτη φορά στήν κοινοτική ἱστορία τοῦ Μελενικού, νά καταργήσῃ τή διάκριση τῶν τάξεων καί νά κἀνη πρῶσιτή τήν Κοινοτική ἐξουσία «στούς ἐκλεκτούς, στούς φρόνιμους καί ἱκανοὺς ἀπό τούς πολίτας πάσης τάξεως» κατὰ τήν κρίση εἴκοσι Ἀδελφῶν, πού ἐκλέγονται πάλι κι αὐτοὶ ἀπό τήν Γενική Συνέλευση τῆς ὀλότητος τῶν κατοίκων, χωρίς καμιὰ ἀπολύτως διάκριση πλούτου, ἀρχοντιᾶς καί κοινωνικῆς τάξεως (ἄρθρ. 4 καί 5).

Αὐτό τό θέλησε ἐπίμονα ὁ συντάκτης τοῦ Συστήματος, γιατί τήν ἀρχή τῆς ἀπόλυτης ἰσότητος τήν διακηρύσσει καί ἄλλοῦ. Παραδείγμα-τος χάριν δίνει δικαίωμα καί ἐξουσία στούς Ἐπιτρόπους καί στούς Ἐφόρους, πού σύμφωνα μέ τήν δημοκρατική ἀρχή μπορεῖ στό ἐξῆς νά προέρχονται κι ἀπό τήν τάξη τῶν «ὑποχειριῶν», νά ἀποβάλλουν ἀπό τά Σχολεῖα τῆς Κοινοτικῆς τούς τυχόν ἀπειθοῦντας μαθητάς, ἀδιάφορα ἂν... ὁ τοιοῦτος ἦτοι αὐτόχθων ἢ ξένος, ἢ πλουσίου πατρός καί Προκρίτου πολίτου ἢ πτωχοῦ υἱός, ὁποίας τάξεώς τε καί καταστάσεως ἠθελεν εἶναι...» (ἄρθρ. 21).

Με τήν ψήφιση λοιπόν τοῦ Καταστατικοῦ οἱ πολῖται τοῦ Μελενικού

ἐξισοῦνται καί ἐξαλείφεται στό ἐξῆς ἡ κοινωνική καί ταξική διάκριση, τό ἀπομεινάρι αὐτό τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς.

Ἄλλά καί ὁ ρόλος, πού τό Σύστημα ἐπεφύλαξε γιά τόν Μητροπολίτη στήν κοινοτική Διοίκηση, εἶναι ἀληθινά πρωτοφανῆς στήν ἱστορία τοῦ κοινοτικοῦ θεσμοῦ τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας. Γιά πρώτη φορά ἀπ' τόν καιρό πού ὑποδουλώθηκε τό Γένος, ὁ Μητροπολίτης, πού σύμφωνα μέ τά προνόμια πού δόθηκαν στό ἔθνος ἀπ' τόν κατακτητή, ἦταν ὁ φυσικός ἀρχηγός καί προϊστάμενος τοῦ Χριστιανικοῦ Ποιμνίου, ἔμπαινε στό περιθώριο, περιοριζόταν στή Διοίκηση μόνο τῆς Ἐκκλησίας καί γινόταν ἀπλῶς θεατής, χωρίς πρωτοβουλία καμιά, χωρίς γνώμη καί χωρίς κανένα δικαίωμα ἀρνησικυρίας (Veto).

Κατά τό Καταστατικό, ὁ Μητροπολίτης μόνο «ἐπιβεβαιοῖ» ἢ ἀπλῶς «ὑποβεβαιοῖ» τίς ἀποφάσεις καί ἐνέργειες τῶν Ἐπιτρόπων τοῦ Κοινοῦ καί τῶν Ἐφόρων καί τίποτε παραπάνω.

Ἐπέρτατος λοιπόν προϊστάμενος καί Κριτής τῶν δύο παραλλήλων ἐξουσιῶν, τῶν Ἐπιτρόπων τοῦ Κοινοῦ καί τῶν Ἐφόρων, εἶναι μόνον ὁ Λαός καί σ' αὐτόν μονάχα λογοδοτοῦν. Ἡ, καθῶς θά λέγαμε σέ νομική γλώσσα, μέ τό «Σύστημα» πού ψηφίσθηκε στήν πρώτη Ἀπριλίου 1813, καθιερώθηκε ἕνα ἀτόφιο Δημοκρατικό Πολίτευμα, ὅπου ὅλες οἱ ἐξουσίες πηγάζουν ἀπό τόν Λαό, ἀντίθετα πρὸς ὅ,τι γινόταν ὡς τότε, πού τά κοινοτικά πράγματα τά διοικοῦσε μιά ὀλιγαρχία βγαλμένη ἀπό τό τοπικό ἀρχοντολόγι, μέ ἐπί κεφαλῆς τόν Μητροπολίτη, πού δέν ἔδινε ποτέ λόγο σέ κανένα, ἐκτός ἀπό τή συνείδησή του, καί πού τό πᾶν ἐξαρτᾶτο ἀπό τήν καλή θέλησή του καί τήν ἰκανότητά του.

Τό «Σύστημα» τοῦ 1813 διατηρήθηκε ἀμετάβλητο ὡς τό 1860, ὡς τόν καιρό δηλαδή πού ἡ Τουρκική Κυβέρνηση ἐπέβαλε τήν ἐνιαία κοινοτική διακυβέρνηση στά Πατριαρχεῖα, μέ τήν ψήφιση «τῶν Ἐθνικῶν Κανονισμῶν».

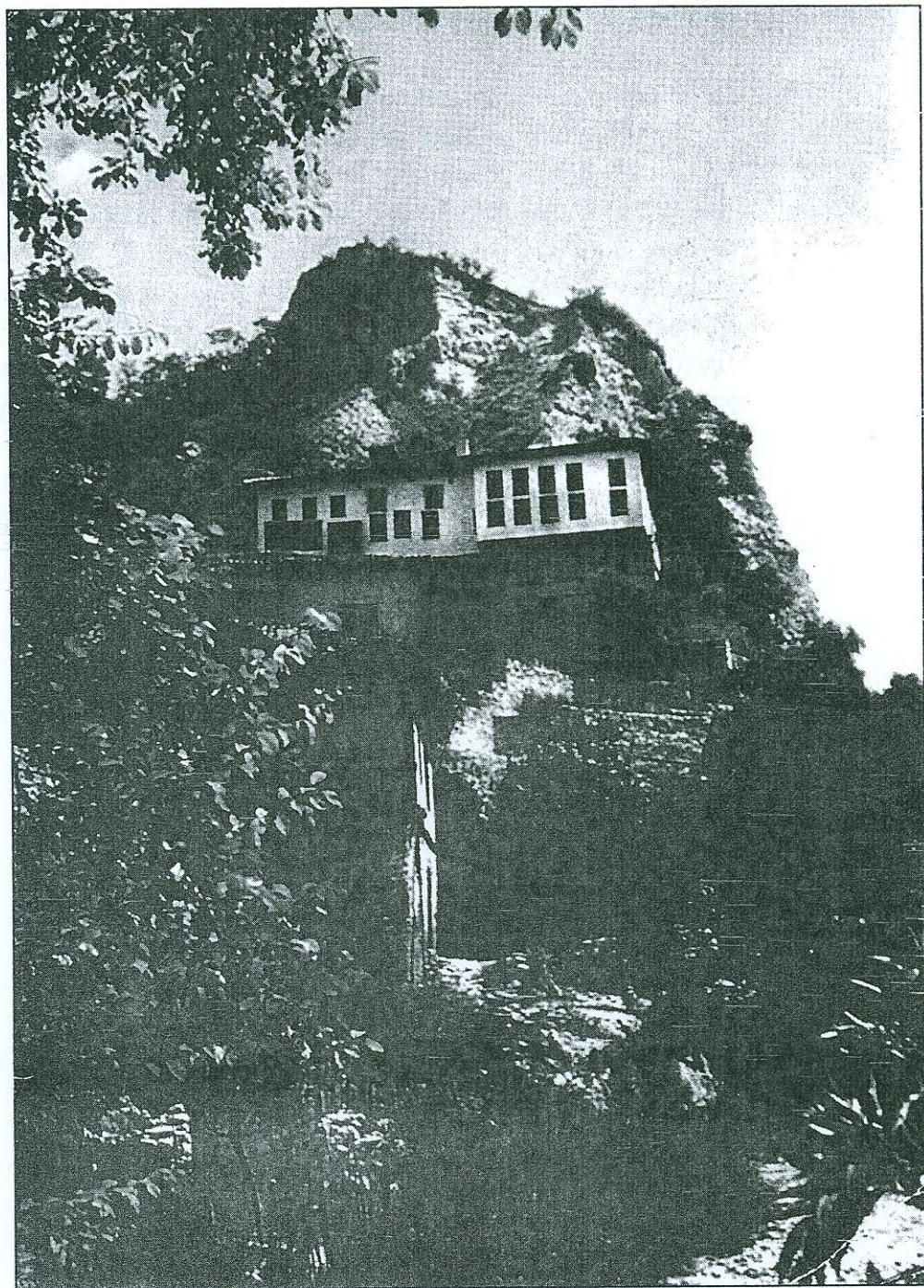
Τότε τροποποιήθηκε σύμφωνα μέ τίς νέες ἐπιταγές καί ἀνάγκες καί καθιερώθηκε καί στό Μελενικό ἡ Δημογεροντία, πού ἐκλεγόταν ἔμμεσα ἀπό 80 ἐκλέκτορες, καί πού τά πάντα τέθηκαν ξανά κάτω ἀπό τήν ἐποπτεία τοῦ Μητροπολίτη.

Ἔτσι μέ τήν τροποποίηση ἐγίνε πάλι ἡ ἐνοποίηση τῆς κοινοτικῆς ἐξουσίας, ὁ Μητροπολίτης ἀποκαταστάθηκε στά πρωτερινά του δικαιώματα καί στό ἐξῆς στάθηκε ὁ μόνος ρυθμιστής τῶν κοινοτικῶν πραγμάτων, «ὡς ὁ μόνος ὑπεύθυνος ἔναντι τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς Πολιτείας», κατά τά σχετικά ἔγγραφα τοῦ Ἀρχείου τοῦ Κοινοῦ.

Καί στήν πρώτη μορφή ὀργανώσεως καί μετά τήν τροποποίησή του,

τό σύστημα τοῦ Κοινοῦ Μελενίκου ὑπῆρξε γιά τήν μικρή πολιτεία καρποφόρο καί ἐθνωφελές. Σ' ὄλο τό διάστημα πού ἐφαρμόσθηκε, καμιά διαταραχή κοινοτική ἢ κοινωνική δέν ἀναφέρεται. Καί στάθηκαν οἱ Μελενικῶτες ἀκόμα πιό τυχεροί πού ἔτυχαν Μητροπολίτη σάν τόν Ἄνθιμο πού ὄχι μονάχα δέν ἀντέδρασε στήν ψήφιση του, ἀλλά τό εὐλόγησε. Κι ἔτσι ἡ μικρή Μακεδονική πολιτεία τοῦ Μελενίκου πού ἀπ' τά παλιά χρόνια τάχθηκε ἀληθινός ἀκρίτης τοῦ Ἑλληνισμοῦ σ' ἀκρότατο ἐκεῖνο σημεῖο, μπόρεσε ν' ἀνθέξει στό σάρωμα, πού ἡ Βουλγαρική προπαγάνδα ἔκαμνε μέ τή φωτιά καί τό σίδηρο, ὅπου δέν ἔπιαναν τόπο τά ἀργύρια, κι ἴσως σύντομα κληθῆ νά ξαναπαίξει πάλι τόν ἱστορικό καί ἐκπολιτιστικό της ρόλο στά βόρεια ἐκεῖνα μέρη, στό πλαίσιο μᾶς καινούργιας Μεγάλης Ἑλλάδας.

ΠΕΤΡΟΣ Θ. ΠΕΝΝΑΣ

*Μελένικο, οίκία Κορδοπούλου (1758).
(Αρχείο Π. Πέννα)*